

Горан КОМАР

ВЕЛИКИ И НЕПОЗНАТИ ДАР БИБЛИОТЕЦИ МОНАСТИРА САВИНА

Најпотпунију слику о донаторима манастирске библиотеке пружио је прота Васо Ј. Ивошевић. Он је дао и кратки опис историјског хода манастира и поменуо личности заслужне за формирање ове знамените библиотеке, али и сабрао литературу о библиотеци¹. Прота Васо пише о труду јеромонаха Симеона, и архимандрита Леонтија у првој половини 18. вијека, поклону грофа Саве Владиславића, као и дару манастиру протосинђела Кирила Цвјетковића из 1857. године.

Међутим, вриједни прота Васо Ивошевић, свој је рад градио на биљешкама у књигама савинске библиотеке. Током љета 2001. године, ми смо ишчитали сва ћирилична савинска документа, сачувана у библиотеци манастира, настала у распону времена: 1811 – 1981. Велико изненађење донијело је једно писмо из савинске архиве које је манастиру упутио бококторски владика Владимир², који је обавјестио о поклону, у књига-

¹ Васо Ј. Ивошевић, Библиотека манастира Савине, Бока 21 – 22, Херцег – Нови, 1999, 159 - 186

² У манастиру се чува Окружница упућена свему свештенству којом се објелодањује да је Његово Ц. К. Апостолско Величанство рјешењем од 10. октобра 1911. именовано г. протосинђела и професора на богословском заводу у Рељеву Владимира Боберића епископом Епархије бококторске, дубровачке и спичанске. Нови епископ је хиротонисан 29. маја 1912. у катедралној цркви у Черновицама. Устоличен је у цркви Светога оца Николаја у Котору у којој је одржао поздравни говор. Он је 13. јуна 1912. тражио да се његов говор прочита у свакој парохијалној цркви и манастиру у епархији. Владика се упињао да среди прилике у епархији, да подигне образовни ниво свештенства, да се вјеронаука обавља ваљано. Саставио је у томе смислу једну окружницу, уз отворен прекор свештенству, 29. септембра 1912. Када је Министар богоштовља и наставе 27. септембра 1915. донио одлуку о спровођењу акције на прикупљању метала за ратне потребе, те пописивању црквених звона, а епископ Владимир сутрадан начинио једну окружницу у томе правцу, дошао је у сукоб са овдашњим свештенством. Током марта 1917, опет се јавио окружницом са отвореном одлуком за скидање звона,

ма, бившега далматинског епископа и изузетног стручњака за канонско право, историчара Цркве, преосвећеног Никодима Милаша³. Такође, у манастирској архиви чува се одређени број докумената која говоре о научној дјелатности протосинђела Никодима Милаша и услугама које му је учинило савинско братство у вријеме епископа Герасима Петрановића и игумана Јоаникија Аврамовића. Како је ова преписка везана уз његов велики дар манастиру, овдје ћемо пружити и она документа која говоре о сарадњи Савине и преосвећеног Никодима а која су настајала у распону од 1880. до 1912. у којој је братство обавјештено о овоме легату⁴. Преосвећени Никодим је узјамио двије књиге, а, како ће се видјети, узвратио поклоном од десет сандука књига! Овим прилогом, једним малим исјечком, желимо показати и сарадњу преосвећеног Никодима и манастира.

Свакако, пажњу привлачи одлука владике Никодима да овако знатну количину књига завјешта манастиру Савина који у вријеме његовога владиковања и није лежао у саставу далматинске епископије, већ Бококторско – дубровачке и спичанске. Увјерени смо да је владика био вођен процјеном најповољнијег безбједносног оквира његовим књигама, али и познањем угледа ове високе тачке Православља у Боки.

и тражио да у овој акцији учествују пароси. Од бокешког свештенства је проглашен јеретиком и прогнан, уз оптужбу за кривовјерство и друге пороке. Отац му је био свештеник, именом Младен, а мајка Анета, синовица патријарха Самуила (Маширевића). Гимназију је завршио у Новом Саду, а богословију у Сремским Карловцима. Рођен је као Владислав 3. новембра 1873. у Српској Кларији у Банату, а умро 17. фебруара 1918. у Будимпешти. /Сава, еп. шумадијски, Српски јерарси од деветог до двадесетог вијека, 1996, 90, 91/.

³ Епископ далматински и истријски, рођен у Шибенику 4. априла 1845. од оца Трифуна и мајке Марије. Био је стипендиста Зелићеве фондације у задарској гимназији, а богословско образовање завршава у Сремским Карловцима 1863. У двадесетшестој години завршио је Кијевску духовну академију са магистарском тезом о номоканону патријарха Фотија. Био је професор у задарској Богословији. Замонашен је на Бадњи дан 1873. у Задру а на Божић је рукоположен у чин јерођакона. Током 1880. произведен је у чин архимандрита. Аутор је расправе *Канонско начело православне цркве при разрешивању црквених областии*. Био је ректор београдске Богословије. По повратку у Задар објављује књиге *Пропаганда и Црквено право*. Ово друго дјело је његово животно дјело. Током јула 1890. именован је за далматинског епископа. У вријеме епископовања, објавио је књигу *Православна Далмација*, његово најмилије дјело. Нуђен му је положај митрополита Србије. Објавио је 1899. велику збирку докумената из историје Православља у Приморју *Списи о историји Православне цркве у далматинско – истријском владичанству*. Пред први свијетски рат живио је у Дубровнику посвећен научном раду. Полиција му је одузела рукопис *Црква и држава у Аустро – угарској*. Упокојио се на Велики Петак, 2. априла 1915.

⁴ Документа овдје пружена из: Г. Комар, Светоуспенски манастир Савина – 19. вијек, Водич кроз ћириличну архиву манастира - рукопис

Почетком августа 1880., православна Конзисторија у Котору, изда-ла је једну окружницу која је стигла и у Савину, којом препоручује набав-ку друге свеске Зборника канонског права Православне цркве аутора протосинђела Никодима Милаша:

Док. 1

(КОТОР, 1880)

Број 615

Окружница

У одлучној жељи, да се биједном стању наше богословске књижев-ности помогне, високопречастни протосинђел професор богословије г(оспо)д(ин) Никодим Милаш, постарао се од прије неколико година, да тој опћој оскудности колико толико лијека пружи, предузевши издавање Сборника каноничкога права Православне цркве.

Стога што је прва свеска Сборника у направљеном издању год(ине) 1878 издана брзо распродана била као и нова потраживања, која често стижу са стране списатељу привољеше Г(оспо)д(ина) Милаша, да се и даље у томе рада дохвати приредивши другу свеску Сборника у којој је почетак правила Васионских сабора, и која ће у поправљеном и много попуњеном облику за који дан изаћи у наклади књижаре браће Јовановића у Панчеву. Трећа пак свеска изаћи ће кроз три мјесеца и даље редом свака три мјесеца ће излазити по једна свеска.

У свакој свесци има 9 табака велике осмине на најфинијој хартији и добити се може само у Књижари браће Јовановића у Панчеву. Цијена је свакој свесци 1. ф(оринти). и 20. нов(чића).

Из велеважнога обзира на вриједност самог издања реченога дјела које је достојно оцјењено са стране дотичних научењака преко јавних књижевних листова, и у оправданој жељи да и наше парохијално све-штенство набави исто ради бољег и лакшег управљања у извршавању својих дужности, Конзисторија од своје стране са свом озбиљношћу пре-поручује пречастности вашој набаву како поменуте друге свеске тако и по могућству посљедујућих свезаках.

У Котору 1 августа 1880 год(ине).

За њег(ово). в(исоко)п(реосвештенст)в(о). Г(оспо)д(ина). еп(ископа).⁵
Константин. Јовановић

⁵ У то вријеме већ је девет година стајала епископија за Боку и Дубровник са сједиштем у Котору (црква Светога Оца Николаја). Први епископ обновљене епископије био је преосвећени Герасим Петрановић, брат ученог и заслужног Божицара, затим, Доситеј Јовић и Владимир Боберић.

Док. 2

(КОТОР, 1884)

Бр(ој) 97

Преподобном игуману у ман(астир). Савину

Имајући велику потребу Г(оспо)д(ин) архимандрит Милаш да за свој неки важан књижевни рад, прегледа и проучи књигу Могила⁶ названу обично, и пошто се таква налази у томе манастиру: то вам Консисто-рија препоручује да не пропустите у званичном (ако је могуће) препорученом завитку послати непосредно речену књигу Високопречасној Управи правосл(авне) Семинарије у Задру.

Ако буде трошка платиће Консисто-рија

У Котору 11. јануара 1884.

Герасим епископ⁷

Док. 3

(КОТОР, 1901)

Бр(ој). 792.

Окружница

Изашла је из штампе књига под насловом „Православна Далмација”. Написао Е(пископ). Н(икодим). М(илаш). Нови Сад 1901, стр. 603. Наклада књижаре А. Пајевића.

Ова важна, садржином богата и значајна књига садржи историјски преглед свијех догађаја православне цркве у Далмацији од првог хришћанског вијека до год(ине). 1849 и доказује, кад се српски народ доселио у данашњу сјеверну Далмацију.

⁶ У питању је Требник Петра Могиле који је епископ Никодим задржао све до 1912., када је одлучио да учини велики дар манастиру Савина. Он је у августу 1911. писао у Савину и молио да још неко вријеме задржи двије књиге: Силвестеров Законик и Требник П. Могили. Књиге су данас у Савини па је за вјеровати да су враћене скупа са легатом епископа Никодима у љето 1912. године.

⁷ Отац Јоаникије Аврамовић, савински настојатељ, је већ 15. јануара т. г. послао књигу у Задар и начинио једно пропратно писмо молећи да се књига уредно врати манастиру.

Пошто поменуто дјело расвјетљава прошлост православне далматинске цркве и показује, како се морала борити за свој опстанак и непрестано бранити од најжешћих нападаја од стране иновјераца Консистоорија топло препоручује пречасном свештенству и манастирским настојатељима и штованим туторствима набаву ове књиге, која се може добити преко све Консистоорије код консистооријске канцеларије у Задру за снижену цијену од 4 круне.

У Котору 28 јула 1901.

Од Прав(ославне). Еп(архијске). Консистоорије
за Преосв(ештеног). Госп(одина). Епископа

Д. Васиљевић
протопр(есвитер). конс(историјални).

Док. 4

(КОТОР, 1912)

Бр(ој). 46/през
1912

Котор 11 јуна 1912

Високопреподобном о(цу). игуману Милутину Радуловићу настојатељу манастира Савине

Савина код Ерцегновога

Умировљени епископ далматински др. Никодим Милаш писмом својим из Дубровника 4. јуна т. г. јавља нам, да је савинској библиотеци у знак захвалности на неким позајмљеним вриједним књигама из исте библиотеке поклатио јој на дар неколико сандука књига богословског и црквено – правног садржаја.

Позивамо Високопреподобност Вашу, да нам што прије подробно и тачно јавите, које сте књиге примили и шта сте са њима урадили, да се и од ове стране можемо Преосвештеном дароватељу за тај поклон манастиру Савини лијепо захвалити.

Епископ Владимир

Док. 5

(САВИНА, 1912)

Бр. 21.

Ваше Високопреосвештенство!

Част је подписаном најпонижније јавити према велештованом писму Вашег високопреосвештенства од 11. јуна т. г. број.46./през да је управа овог Манастира примила дароване књиге библиотеки манастирској од високопреосвећеног господина Дра Никодима Милаша умировљеног Епископа далматинског, и смјестила за сада све десет сандука у једној келији.

Целивајући св. десницу

У Манастиру Савина 15. јуна 1912.

најпонижнији слуга

О. Милутин Радуловић

игуман.⁸

Закључак

Библиотека манастира Савина била је предметом изучавања неколицине истраживача. Прота Васо Ивошевић начинио је један преглед ранијих истраживања библиотеке и поменуо значајне њене дароватеље. Међутим, тек са ишчитавањем комплетне архиве, која представља остатке обимне манастирске администрације овога манастира, током 18. и 19. вијека, најугледнијег и предњачећег у свим народним пословима далматинских и бокешких Срба, може се стећи потпунија слика о стварању и негдашњој величини библиотеке.

Легат преосвећеног Никодима Милаша је сигурно веома значајан. Документа освјетљавају и карактер легата који је састављен од богословских књига и дјела црквено – правне тематике, у којој је преосвећени Никодим и пружио допринос од огромног значаја.

⁸ Отац Милутин је 20. јуна упутио и једно писмо захвалности преосвећеном Никодиму